

Sanojen yhdistäminen 2. Resumé 17.3.2006 /HL

Yhdistämällä muodostetaan ennen kaikkea nomineja.

Yhdyssanan osia nimitetään **yhdysosiksi**. Yhdysosat voivat olla

- a) **perussanoja**: kivi+kausi, maa+pallo
- b) **johdoksia**: kirjoitus+pöytä, avanto+uinti
- c) **yhdyssanoja**: rautatie+liikenneverkko

Yhdyssanan alkuosaa nimitetään **määriteosaksi** ja jälkiosaa **perusosaksi** (suhde ATTR+PÄÄSANA).

Kaksiosaisiksi hahmottuvat myös monijäseniset yhdyssanat, esim. maaliin+tuloaika, ylioppilastutkinto+lautakunta.

Alkuosa voi olla **nominatiivissa tai genetiivissä**, esim. uintipaikka, rahtiasema; pojanpoika, työnvälitys.

Jonkin verran on horjuntaa nominatiivi- ja genetiivialkuisuudessa (jos suhde ei ole selvä): syöpätutkimus - syöväntutkimus.

Alkuosa voi olla myös **muissa sijoissa**. **Loppuosa** on silloin usein **teon- tai tekijännimi**. Esim. maaltamuutto, kaupungissakävijä.

Joskus alkuosana on **erityinen yhdyssanamuoto (casus componens)**:

- a) **nen-loppuiset sanat** muodostavat yhdyssanan **s-loppuisesta konsonanttivartalosta**: koululaisbussi, vanhenemisilmiö

Eräillä muillakin sanoilla on s-loppuinen yhdyssanamuoto: herrasmies, saarnastuoli jne.

- b) **joillakin numeraaleilla** on erityinen yhdyssanamuoto: **kolmikulmainen, nelivuotias, seitsenkerroksinen, kymmenluku**

- c) **loppu-i voi heittyä alkuosasta**: aikakauslehti, pienviljelijä, suurjuhla, täysosuma, jumalolento, enkelparvi, sankartyö

- d) alkuosana voi olla myös **prefiksin kaltainen epäitsenäinen aines**, joka ilmoittaa sijainti-, kielto- ym.suhteita: **epä-, etä-, haja-, liki-, oiko-,tuiki-, nyky-, lisä-, tosi-, yli-**

e) Eräät **mA- ja -in-johdokset** esiintyvät vain yhdyssanojen alkuosissa. Esim. asuma-alue, ampuma-ase, haukkumasana,

Suomen yleisimpiä yhdyssanoja ovat yhdyssubstantiivit: ikkunalasi
Yhdysadjektiiveja on vähemmän. Yhdysadjektiivin molemmat osat voivat olla adjektiiveja: vaaleanharmaa, tai toisena osana on substantiivi: jääkylmä, kivikova.

Yhdysnominien tavallisin tyyppi on **determinatiivinen (alisteinen) - alkuosa määrittää jälkiosaa:**

1) **S + S**

a) **Snom + S** - räsymatto, valokuva, tietokone, pääkatu

b) **Sgen + S** - metsänreuna, paikannimi, kättentaputus

c) **Scas + S** - maahanhyökkäys, syrjästäkatsoja, koroillaaneläjä

d) **AD + S** - poissaolo, sisääntulo, poikkikatu, poislähtö

2) **A + S**

a) **A + S** - kevytmaito, harmaakarhu, Pohjois-Suomi

b) **Ataip + S** - Mustameri : Mustallamerellä, Uudellamaalla

3) **S + A** - lapsirakas, tulikuuma, vesiselvä, viivasuora

4) **A + A**

a) **Anom + A** - hyvätapainen, lyhyttukkainen, mustavalkoinen

b) **Agen + A** - huononnäköinen, pahanhajuinen, tummanpunainen

5) **PRO + A**

a) **PROnom + A** - minäkeskeinen, jokaöinen, monikerroksinen

b) **PROgen + A** - monenlaatuinen, senhetkinen, samannäköinen

6) **NUM + Ajohdos** - viisivuotias, kymmenkertainen, kolmiosainen

7) **NUM + NUM** - kolmesataa

Toinen yhdyssanatyypin on **kopulatiivinen (rinnasteinen).**

Esim. kirjailija-kääntäjä, ruotsalais-suomalainen

Yhdysverbejä on suomessa vähän: irtisanoa, allekirjoittaa
Ne ovat kuitenkin viime aikoina lisääntyneet: koeajaa,
konepestä, hienosäätää, salakuljettaa, etsintäkuuluttaa,

Yhdysadverbejä: edestakaisin, ylösalaisin, ypöyksiin, nimenomaan

Kolmas sananmuodostustapa on **sanojen lyhentäminen**. Syntyy ns.

- a) **typistesanoja**: ale < alennusmyynti, porno < pornografia
- b) **kirjainsanoja eli lyhenteitä**: HYK < Helsingin yliopiston kirjasto

